

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ПІДЛІТКІВ ПРО БАТЬКІВСТВО

Наталія БУЛАТЕВИЧ
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
bulatevich@ukr.net

Зміни, які відбуваються в сучасній сім'ї, спричиняють і трансформацію уявлень про батьківство, появу багатоваріантності його форм. Поряд з тим, що народження дітей є значущою загальнолюдською цінністю, в сучасному світі з'являється низка несприятливих тенденцій: відтермінування народження дитини, дистанціювання батьків від самостійної реалізації батьківських функцій шляхом передачі дітей в руки помічників, все частіше зустрічаються пари, які свідомо вирішують бути бездітними (так звані «child free»), зростають випадки девіантного батьківства [2; 3]. Однією з причин цього є зміна ролі та місця жінки в сучасному світі загалом та в сім'ї зокрема, збільшення кількості егалітарних шлюбів, де цінністю є рівнозначна підтримка партнерами реалізації різних функцій сім'ї. Дослідження демонструють зниження рівня готовності молоді до батьківства, зменшення міжпоколінних взаємодій в реалізації батьківських функцій, зростання тривоги, пов'язаної з батьківством [2; 3]. Тому вивчення уявлень сучасної молоді про батьківство, гендерних аспектів цих уявлень є актуальним та своєчасним [1; 4].

Мета дослідження – дослідити гендерні особливості уявлень підлітків про батьківство.

У дослідженні взяли участь 63 підлітки (26 дівчат і 37 хлопців), віком 15–17 років, це учні 10-х і 11-х класів закладів загальної середньої освіти м. Києва. Уявлення підлітків про батьківство досліджувались за допомогою методики Р. Овчарової, Ю. Дегтярьової «Уявлення про ідеальне батьківство» та твору про майбутнє батьківство (авторська модифікація С. Абдулліною методики «Батьківський твір» О. Карабанової, А. Шведовської) [1]. Для обробки даних застосовувались описові статистики, кореляційний аналіз, t-критерій Стьюдента.

Аналіз результатів дослідження, отриманих відповідно до методики «Уявлення про ідеальне батьківство», засвідчив, що вираженість кожної складової уявлень серед дівчат і хлопців є різною. Виявлено, що емоційна та поведінкова складові уявлень про батьківство у дівчат виражені значуще вище, порівняно з хлопцями. Рівень значущості відмінностей для емоційної складової $p \leq 0,038$, для поведінкової – $p \leq 0,005$. При цьому виявлено подібності в ієрархії складових уявлень про батьківство серед дівчат і хлопців. Так, як у дівчат, так і у хлопців, більш вираженою є поведінкова складова уявлень, що може свідчити про наявність уявлень щодо навичок і вмінь, якими володіють ідеальні батьки.

Кореляційний аналіз між складовими уявлень серед дівчат і хлопців показав відсутність статистично значущих зв'язків всередині групи дівчат. Натомість всередині групи хлопців було виявлено значущі кореляційні зв'язки між всіма складовими уявлень. Так, коефіцієнт кореляції між когнітивною та

поведінковою складовою $r=0,521^{**}$ при $p\leq 001$, між когнітивною та емоційною – $r=0,562^{**}$ при $p\leq 0001$, між емоційною та поведінковою – $r=0,649^{**}$ при $p\leq 0001$.

Співставляючи результати кореляційного аналізу з аналізом відмінностей між мірою вираженості складових уявлень, можна припустити, що уявлення про ідеальне батьківство хлопців-підлітків є не лише менш сформованими в частині їх поведінкової та емоційної складових, але й інакше організовані порівняно з дівчатами. Значущий кореляційний зв'язок між складовими уявлень про батьківство у хлопців говорить про їх взаємозалежність та взаємообумовленість. У дівчат когнітивна, емоційна та поведінкова складові уявлень про ідеальне батьківство значущо не пов'язані між собою, тобто дівчата можуть бути обізнаними в області вмій і навичок щодо догляду за дитиною (поведінкова складова), проте це не передбачає наявності чіткого образу майбутньої дитини та образу ідеальної матері (когнітивна складова уявлень). Так само це не свідчить про сформованість уявлень щодо емоцій і почуттів в батьківській ролі, які з'являються у стосунках з дитиною (емоційна складова уявлень).

Відмінності між дівчатами та хлопцями виявились також при аналізі результатів твору про майбутнє батьківство. Так, позитивний емоційний фон твору демонструють 39,0 % досліджуваних, 72,0 % з яких – дівчата. Натомість хлопці переважають в групах досліджуваних, де стосунки з дитиною описуються емоційно нейтрально, амбівалентно, негативно та ігноруюче. Так, переважання нейтрального емоційного фону твору демонструє 37,0 % вибірки (22,0 % дівчат і 78,0 % хлопців). Амбівалентний фон батьківського твору спостерігався у 5,0 % від загальної вибірки (33,5 % – дівчата і 66,5 % – хлопці). Яскраво негативно забарвлені відповіді, з вказівкою на відсутність бажання мати дитину мають такий само розподіл відповідей. Відсутність будь-яких відповідей про себе як про одного з батьків та про свою майбутню дитину було виявлено у 14,0 % досліджуваних, серед яких 89,0 % – хлопці і лише 11,0 % – дівчата.

Отже, виявлена гендерна нерівномірність в уявленнях про батьківство серед підлітків. У структурі уявлень як дівчат, так і хлопців переважає поведінковий компонент. Порівняно з дівчатами, уявлення хлопців про батьківство є більш звуженими та збіднілими, зокрема їх емоційна та поведінкова складові. Це поєднується з їх більшою негативною забарвленістю. Гендерні відмінності в уявленнях підлітків про батьківство є очікуваними, проте їх характер викликає занепокоєння в контексті підготовки молоді до батьківства. Зокрема, хлопці в подальшому можуть зустрітися з труднощами у прийнятті ролі батька.

Література

1. Абдуллина С. А. Представления о родителстве у детей дошкольного, младшего школьного и подросткового возраста: дис. ... к-та психол. наук : 19.00.13 / Московский Гуманитарный Университет. Москва, 2018. 280 с.
2. Захарова Е. И. Родительство как возрастно-психологический феномен. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.13 / Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова. Москва, 2017. 366 с.
3. Овчарова Р. В. Психология родительства : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 368 с.

4. Яблонська Т. М., Булатевич Н. М., Мамбетова А. А. Образи ідеальних батьків як складова частина уявлень про батьківство в юнацькому віці: етнопсихологічні особливості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 6. Т.2. С. 142–147.

СПЕЦИФІКА СУБ'ЄКТИВНИХ СТАВЛЕНЬ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У ГЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ

Ярослава ВАСИЛЬКЕВИЧ

Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
v.yaroslava@online.ua

Одним із найгостріших викликів вимушеного переселення є полегшення процесу соціально-психологічної адаптації та залучення внутрішньо переміщених осіб до повноцінної життєдіяльності в новому соціальному оточенні. Проблема психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб є новою та неопанованою для вітчизняних фахівців, зокрема, потребують подальшого вивчення питання суб'єктивних ставлень як показника психологічного благополуччя вимушених переселенців. Важливим у процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб вважають нормалізацію психоемоційного стану вимушених переселенців, подолання стресових розладів за рахунок виявлення та залучення всіх особистісних ресурсів для подолання складного періоду адаптації, розвиток позитивного ставлення до діяльності, до інших людей, до себе та життя загалом.

Суб'єктивні ставлення, як інтегральні властивості особистості, є основою суб'єктивного благополуччя та детермінують успішність психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Проблема соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців вивчалася як зарубіжними (І. Бабікер, Дж. Беррі, С. Бочнер, Р. Лінтон, Дж. Марсія, Д. Мацумото, К. Оберг, М. Херсковіц та інші), так і вітчизняними дослідниками (Л. Балабанова, О. Блинова, В. Гриценко, Н. Максимова, Л. Орбан-Лембрик, В. Павленко, М. Слюсаревський, Г. Солдатова, М. Шульга та інші).

Про успішну соціально-психологічну адаптацію внутрішньо переміщених осіб може йти мова тоді, коли соціальне середовище допомагає розкрити потенціал цих осіб, коли узгоджуються вимоги та очікування учасників соціальної взаємодії – вимушено переміщених осіб та приймаючої громади. Важливою передумовою соціально-психологічної адаптації є відповідність самооцінки та рівня домагань суб'єкта його реальним можливостям та умовам нового соціального середовища.

У нашому дослідженні емпірично виявлено особливості емоційних ставлень внутрішньо переміщених осіб до різних аспектів дійсності (до самого себе, до інших людей, до різних видів діяльності). З цією метою використано модифіковану проєктивну методику колірних метафор І. Соломіна [3], розроблену та адаптовану для вибірки внутрішньо переміщених осіб: відібрано поняття, які відповідають основним видам діяльності, потребам, життєвим цінностям і емоційним переживанням переселенців.